

דבר חודש בחודשו

בס"ד

עלון 67 - אלול 2 תשפ"ו
מתורתו של הגאון הגדול רבי יואל שורץ שליט"א
עבודת השם בחודש אלול ותשרי

עבודת ה' באלול - ירידת ועליית הדורות

"מלפנים כאשר ידעתי כל איש אחזו פלצות מקול הקורא קודש אלול" (אגרת המוסר לרבי ישראל מסלנט).

ירידת הדורות - אם הראשונים כמלאכים אנו כבני אדם, ואם ראשונים כבני אדם אנו כחמורים ולא כחמורו של רבי חנינא בן דוסא ורבי פנחס בן יאיר אלא כשאר חמורים" (שבת קיב, ב).

אני לגבי אבי כחלא לגבי חמרא [=כחומץ לגבי יין] (חולין קה, א).

ליבם של ראשונים כפתחו של אולם ליבם של אחרונים כליבם של היכל ואנן כמלוא נקב של מחט סידקית (עירובין נג, א).

ולעומת זאת - בספר ברית מנוחה מבואר שישנה במקביל גם עליית הדורות.

"אל תאמר מזה היתה שהימים הראשונים היו טובים מאלה כי לא מוזכרה שאלת על י. (קהלת ז' י). כי לכל דור יש לו את התפקיד המיוחד לו.

יפתח בדורו כשמואל בדורו (ר"ה)

אחד הדברים שבו ניכר ההבדל בין הדורות הוא ההנהגה בהכנות לקראת ימי הדין, ראש השנה ויום הכיפורים, במיוחד בחודש אלול: בתוספת לימוד מוסר, בדרשות חוצבי להבות על פחד הדין, בתענית דיבור, בהתכנסות במוסדות שבהם למדו בעבר ועוד - ועוד, פחד הדין היה ניכר בפנים והסיסמה היתה באלול גם הדגים בים רועדים!

גם לפני שישים וכמה שנים בהיותי בחור צעיר בישיבת פונבז' באלול הראשון נוכחתי שאחד פנה אל תלמידי ותיק בשאלה אחר גמר הסדר ביום ששי איך אפשר להגיע לים? והלה תמה בחרדה באלול לים! הנויפה ההיא נחרטה עמוק בנשמה. כי האווירה בישיבה שהשרה המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין ההשפיעה מאד לחוש מיום הדין הקרב.

בצעירותי הייתי הולך לשמוע את דרשות של הגה"צ רבי בן ציון ברוק שהיו באווירה המיוחדת של נובהרדוק, לשמוע ולהתעורר כלשון הסבא על דברי הגמרא (ראש השנה): "בִּיְנוֹנִים תְּלוּיִים וְעוֹמְדִים עַד יוֹם כִּיפּוּר. עֲשׂוּ תְּשׁוּבָה נְחַתְמִים לְחַיִּים!" הסבא הסביר שכלול בלשון זו גם התחושה שצריך להגיש בעשרת הימים האלה; כאילו חבל תלייה כרוך על הצוואר ואם עשה תשובה יתיר את עניבת החנק ולא - אז חלילה הרצפה תחתיו נפתחת והחבל חונק למוות. גם בבית המוסר שהיה פעיל באותם שנים היו נשמעים דברי התעוררות ועוד עניני חיזוק שזקני הדור חוו בימי נעוריהם כבר בחודש אלול.

בעבור שנים שמתבוננים סביבנו לא רואים את אותה התעוררות שהיתה בעבר ואם כן לכאורה יש לראות בזה את הכלל המפורסם שישנה בכל דור ירידה לעומת דורות קודמים וכעין הסיום של איכה (איכה ה' כא') "הַשִּׁבְבוּ הַשֵּׁם אֱלֹהֵי וְנִשְׁבַּח זִדְדֵי יְמֵינוּ כְּקִדְמָם" כדורות הקודמים.

הסבר לשינויים שבין דור לדור אף שכרגיל ניכרת ירידה בכל דור היו גם דורות טובים מקודמיהם. המקובלים למדו: שכל הדורות היו כלולים באדם הראשון: היו כאלה שהיו כלולים בראש, ויש שבלב, ואחרים באברים אחרים, זה

דבר המערכת

היות ומגפת הקורונה פגעה בפרנסת התומך העיקרי בהוצאת העלון והוא הפסיק לתמוך בהוצאות, לכן לצערנו עלינו לצמצם את הופעת העלון,

ומי שהעלון יקר לו ובכחו לסייע להופעתו כסדרו הרי זכות הרבים תביא עליו ברכה וזכות לימי הדין.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לכל בית ישראל

המערכת

הסבר גם להופעת דורות טובים מקודמיהם. ואחר שאדם הראשון חטא כל הדורות צריכים לתקן את חלקם.

והנה דור עקבתא דמשיחא שהוא נחשב לדור ירוד במיוחד כמו שמתואר בחז"ל. הוא כלול בעקב שהוא סוף הגוף, ותחתיתו [ועור הקשה שבו כבר נחשב למת כלשון חז"ל המוות כרוך בעקבו].

והנה למרות שפלות העקב, בכל זאת כל הדורות יצעדו על אותו עקב לקראת המשיח, שבאותו זמן תהיה עליה גדולה לאנושות שאז יהיה גמר התיקון, ולכאורה זה דבר והיפוכו!

נראה לכאורה, לבאר את העניין כך: הירידה העיקרית היא באישי הסגולה ולעומת זה ישנה עלייה בקרב פשוטי העם, והדבר יוסבר על פי מה שלימדו גדולי הדורות (כפי ששמעתי ממורי הגה"צ ר' יחזקאל לוינשטיין): שמשמים יורדת בכל דור, מנה קצובה של רוחניות והיא מתפשטת לפי מספר האנשים, הלוקחים חלק בה ואם מעטים, אז הדבר מתרכז ביחיד הסגולה שבדור, ואם להפך אז מתמעט הדבר בקרב האישים המרכזיים.

דוגמה חיה בדורנו: בחידושי התורה המתחדשים בימינו: הרבה חידושים חשובים מתחדשים אצל רבים, אבל אין להם את ההיקף של הגדולים של פעם, ולעיתים התלמיד חכם שבימינו יודע באותו עניין פרטי שהוא עוסק בו, יותר מאשר הגדול שהוא מקיף הרבה ידע. יש כהנמן זצוק"ל התפעל מהעובדה הזו וביטא זאת כך: בעבר היה מושג רגיל "עם הארץ גדול" ובימינו נתחדש דבר יש "גדול עם הארץ"...! והכונה כך, 'גדול' בחלקים שהוא מתמחה בהם, ו'עם הארץ' בשאר חלקי התורה!

להבדיל, ישנו דבר מקביל באנושות הכללית: בדורות הקודמים רוב האנושות לא ידעה קרוא וכתוב, ואילו חכמי הדור היו גאוניים. בימינו, כמעט הכל יודעים קרוא וכתוב אבל אין גאוניים כבעבר. כעין האמור בחידושי התורה וגדולה, בדבר נוסף בהווה: בימינו יש מומחים רבים, שכל אחד מומחה לדבר מסויים או שניים בלבד. ובעבר, הייתה מומחיות כללית ופחות מומחיות בפרטים לעומת המומחים בימינו באותו פרט.

אמנם היו בין הקדמונים שסברו, שדורות אחרונים חשובים יותר מהקודמים כי לאחרונים יש להם ידע נוסף שלהם על מה שידעו קודמיהם והמשילו זאת לגמד העומד על גבי הענק שהוא בפועל גבוה יותר. אולם מורי הגר"ח שמואלביץ' טען נגד זה: דורות המאוחרים שאנו קטנים, אנו דומים לנמלה הניצבת על גבי פיל שאין לה יכולת להקיף מה הוא הפיל היא רואה תמיד רק חלק, היא יכולה לראות רק זנב, רגל לעצמה, וכן שאר חלקי הפיל, אבל להבין שזה פיל לא יתכן לה, משום שהיא לא מסוגלת להקיף, או עיוור שלא ראה פיל מימיו, הוא יבחין בפרטים ולא יוכל להסיק מכך על שלמות הפיל.

והנה למרות ירידת הדורות בחרדת הדין כאמור, הרי עבודת הדור כפי שהוא נחשב כמו עבודת הדורות הקודמים, כי כל דור

ענק, אך למרבה הפלא הדוב לא טרף אותו, אלא השעין את כפותיו על כתפיו של השומר וקפץ החוצה. לאחר זמן קצר הלך הדוב כרת עץ ושלשל אותו פנימה כדי שהשומר שגרם לו לצאת גם יצא מהמלכודת.

אותה תכונה להכיר טובה כאמור, מוטבעת בכל הברואים, ובכל זאת יש הבדל בין מין כשר לבעל חי ממין לא כשר! כתוב (ישעיה א' ג'): "יָדַעַתְּ יְשׁוּר קָהָהוּ...". כבר מעת הקנייה, אבל "הַיְּבוּר" מכיר רק את "...אֲבוֹס בְּעֵלְיוֹ...". גם לגבי רחמים של אם על וולדה קיים הבדל בין כשר לבין בעל חי ממין לא כשר! נאמר בגמרא מרחמים ביום טוב על וולד שנעזב מאמו, ועושים זאת על ידי שמכאיבים לה בכאב המזכיר לאם את הלידה. אבל זה מועיל רק בבהמה כשרה ולא בטמאה.

דוגמאות מחיינו על דברים שצריך להכיר טובה בעלי הזיכרון בקרב הזקנים בארץ יכולים לתאר לבני הדור הנוכחי את גודל המחסור הן הגשמי והן הרוחני שלא יאמן אפילו בזמן המנדט שהיה נחשב כגן עדן לעומת תקופת הטורקים. וכן בעשרות השנים הראשונות של המדינה יוכל להמחיש לבני דורנו את גודל חיוב הכרת הטוב לבורא על רוב החסד שהשפיע להם.

מעט דוגמאות להמחיש את ההבדל בין המצב בילדות זקני דורנו לבין המצב הנוכחי: בארץ שלט מחסור בכל ירקות הובאו ממצרים ביצים מטורקיה, אחר הקמת המדינה במקום ביצים היו אבקות ביצים מתנת ארצות הברית, חלב היו או בשפופרת ריכוז הניתן ממנו לכוס ציקוריה [תחליף לקפה] כי קפה רגיל לא היה מצוי, או באבקה שערבבו במים. הממשלה שדאגה לבריאות התושבים חייבה לאפות לחם אחיד שהיה פרווה ולחמניות חלביות היינו שמעורב בהן אבקת חלב כדי שימלא את הנחוץ לגוף. במשך ארבע שנות לימודי בישיבת פוניבז' לא ראו בחדר אוכל אפילו לא בשבת וחג בשר עוף אפילו לא פעם אחת, הורים בעלי יכולת חיובו את ילדיהם לקנות לעצמם צנצנת לבן [כעין יוגורט] בכל יום כי בישיבה לא היו כמעט מאכלי חלב השתיה בארוחות בקר ערב הייתה תה בלבד.

דודי ז"ל התגורר בארצות הברית היה שולח מזון למשפחתו וניתן היה לתאר את המצב הזה כך: כשהגיע תפוח עץ בחבילה ששלח בקיץ הוא נשמר לראש השנה לצורך תפוח בדבש. ואם בחורף הוא נשמר לחרוסת של פסח.

גם המצב הרוחני היה שונה לגמרי כאשר בישיבת עץ חיים הירושלמית אם מהבוגרים נשארו כמה שומרי מצוות ולא יחיד בודד היה זה הישג. בישיבות לא רק שלא שילמו שכר לימוד אלא להיפך היו ישיבות ששלמו לתלמידים שיבואו ללמוד. וקרה שהוסיפו לחלשים ברוחנית יותר מאשר לחזקים כדי שלא יברחו מהישיבה. מי שבא ללמוד לכמה שנים לא לזמן קצר היה זה חידוש. בשכונת מאה שערים הייתה חנות שבה נמכרו כל העיתונים והשבועונים החילוניים, כנראה שהיה מי שקנו אותם.

אנשים מגודלי זקן היו מעטים ורק בישוב הישן היה זה דבר רגיל. יציאות היו מוחבאות וכאשר לפני כשישים החלו להוציאים לחוץ הן היו כרוכות סביב לחגורה שלא יבלטו לעין.

אין לתאר את הפער בהידורי המצוות של ימינו לקיום המצוות של אז: ארבעה המינים של סוכות, המצוות של פסח, הציציות, התפילין ומזוזות של אז ועוד הרבה דברים בימינו יהיו נחשבים לא מהודרים ואולי אף ספק כשרים. ואמנם הדור הקודם עלה על דורנו במסירות נפש שלו על יהדותו כי הקשיים בהם היו צריכים להתמודד לא שייכים כלל אצלנו ב"ה. גם בזה רואים דבר והיפוכו ירידת זרות ובמקביל עלייה של יותר מהדרים במצוות, יותר לומדי תורה מאשר בדור הקודם ופחות מוסרי נפש על התורה, אף כי במציאות לא הוצרכו למסירות נפש כמו הדור הקודם, אבל בכל זאת לא הוכיחו את מה שהוכיח הדור הקודם.

חודש אלול - שם החודש על פי הבבלים. למה?

יש צורך לבאר מדוע השימוש בשם נוכרי כמו שמות החודשים שאנו משתמשים מאז הבית השני? ולמה השם אלול שהוא שם בבלי ולא יהודי ומכונה קודש? ועוד כמה דרשות דרשו על השם הזה?

חיובו הוא לפי מצבו. וכמו שהדיבוק אמר על החפץ חיים שבשמים הוא נקרא תנא, וכמו שביאר האריז"ל שגדולי כל דור נחשבים בשמים כאילו היו באותה מעלה של גדולי הדורות הקודמים. וזה כעין האמור על שמואל הקטן שבת קול הכריזה עליו שראוי שתשרה עליו שכינה כמו על משה רבנו אבל הדור אינו ראוי לכך, ולכן באמת נשארת מדרגתו גבוהה למרות הצמצום בגלל המצב של דורו.

עליית הדורות – עבודה בבחינת אהבה

והנה לעומת ירידת הדורות בזה ישנה עליית הדורות כמו שהסביר אחד מגדולי הדור הקודם זצ"ל: כי בימינו העבודה היא מאהבה יותר מיראה כי העולם קרוב יותר לזמן התיקון, והפחד מהדין הוא סימן לדאגה עצמית לעומת עבודת האהבה. ראייה לדבר שכתוב (תהלים. צ"ו, יא, יג צח' ח'): "יִשְׁמְחוּ הַשְּׂמַיִם וְתִגַּל הָאָרֶץ. יִרְעוּ הַיָּם וּמְלֵאוּ, תִּבְלֵ וְיִשְׂבְּי בָהֶּ. זִהְרוּת יִמְזָאוּ כִּי, יִזְדַּר הָרִים יִרְגְּזוּ וְכָל זֶה לְמָה? "לְכֹנֵי הַשֵּׁם כִּי בָא, כִּי בָא לְשִׁפְטֵי הָאָרֶץ...".

וכן מה שאמרו עזרא ונחמיה לאלו הבוכים בראש השנה, כששמעו את הכתוב בתורה והשוו את מעשיהם לכתוב וראו כמה הם רחוקים ממה שנדרש מהם (נחמיה ח' י'): "...אֲכָלוּ בִישְׁמֵינִים וְיִשְׁתּוּ מִמֵּתֵקִים... וְאֵל תִּעַצְבוּ כִּי זִדְדוּת הַשֵּׁם הִיא מֵעַתָּה". וכן באלול בימינו, עיקר חשוב לשנן את טובות הבורא להכיר לו טובה על כל הטוב שהוא חנן אותנו, והפטרות הנחמה שנקראות בשבתות אלו הן כולן נחמות המתגשמות לעינינו אחת לאחת כמעט כולן. במיוחד נבואת זכריה פרק ח' שניחמה את רבי עקיבא וחבריו גם בראותם את גודל החורבן ששועל יצא מבית קודש הקודשים:

"...עַד יִשְׁבוּ זְקֵנִים וְזָקֵנֹת בְּרוֹזְבוֹת יְרוּשָׁלַם וְאִישׁ בִּישְׁעָתוֹ בְּיָדוֹ מִרֵּב יְמִינִי" (זכריה ח' ד'). לפני מספר שנים התקיים מפגש בבית הנשיא לכל אלו שחגגו בארץ את יום ההולדת מאה שלו ומירושלים לבד הגיע 400 איש. הנביא הדגיש שהזקנים ישבו בחומות ירושלים ולא רק בבית כי יהיו כל מיני דברים שיאפשרו להם לתפקד, ומוסד יד שרה שדואג לצרכי הזקנים נמצא בימינו בירושלים.

גם חלקה השני של הנבואה (זכריה ח' ה'): "וְרוֹזְבוֹת הָעִיר יִמְלְאוּ יְלָדִים וְיִלְדוּת בִּישְׁוֹזָקִים בְּרוֹזְבוֹתֶיהָ" התממש בימינו בצורה נפלאה, כידוע כמעט שאין מקום בעולם בו יכולים ילדים ולא כל שכן ילדות לבוא בלילה לבד משמחת חבר או חברה, רק בארץ דבר זה מתקיים ככתוב (ויקרא כו' ה'): "...וְיִשְׁבְּתֶם לְבָטָן בְּאֶרְצְכֶם". הארץ נהיתה זבת חלב כפשוטו הפרות בארץ מניבות שיא החלב בעולם, וכן התמר הוא הדבש האמור בתורה מניב בארץ הפרי המשובח בעולם ממין זה ובכמות פי כמה מהמוצק העולמי. עולם התורה בארץ פורח במידה שלא ידועה כמותה.

האהבה לבורא שקשורה להכרת הטוב אף שהיא מוטבעת בכל הברואים גם בבעלי חיים, כמו שיובאו דוגמאות בהמשך, ביהודים היא חזקה עוד יותר. בעל חידושי הרי"ם אמר שהשם יהודים, הוא מלשון הודיה שקראה לאה את שם בנה כהודאה לבורא. והם גם מכירים טובה לכל מי שעשה להם טובה ואפילו הוא משאר אומות. כי מידה זו היא משמשת להכיר טובה לבורא.

בטבע, הבריאה מכירה בטובה שנעשה לו. בירושלמי (תרומות פרק ח') מסופר על הכרת הטוב של נחש לאדוניו: נחש ביתי [הנחש השחור שבצפון הארץ הוא נחש לא ארסי ומטיב לחקלאות מאד, לכן כנראה גידלו הבעלים בביתו] ראה שנחש ארסי נכנס לבית ואכל מהתבשיל של בעל הבית, ושבעל הבית רצה לאכול מהתבשיל הוא זרק עפר לתוך התבשיל וכשראה שבעל הבית בכל זאת רוצה לאכול הוא זינק לתוך הצלחת כדי למנוע ממנו את סכנת הארס! עוד מסופר בירושלמי (שם) על כלב רועים שראה נחש ארסי שותה מהחלב של בעל הבית וכשבעל הבית רצה לשתות מהחלב הוא נבח להזהירו, וכשזה לא הועיל הוא קפץ ושתה את החלב ומת. והבעלים עשו לו מצבה.

בעבר ראיתי סיפור על דוב שהכיר טובה. וזה תוכן הענין, שומר יערות נפל לתוך מלכודת ציידים שהיא בור מכוסה בענפים שהשלג הרוסי מכסה אותו עד בלי הכר, וכל חיה כבדה שעוברת שם נופלת פנימה, כשנפל לשם נחרד לראות שבפנים נמצא איתו דוב סיבירי

זוננפלד שהחל בהכנות ליום כיפור מיום המיוחס [הוא ב' סיון שבאותו שבוע יחול גם יום כיפור הבא] ואחרים בחודש אב.

אכן ככל שנשמת האדם זכה היא חשה דברים רוחניים מראש כמו שקרה לאחים הקדושים ר' אלימלך ור' זושא שעברו במקום שלאחר מכן הוקם בו מחנה ההשמדה אושוויץ חשו טומאה נוראה במקום. וכידוע שצדיקים יודעים להוכיח חוטאים מפני שהם חשים את החטאים שחטאו אותם אנשים.

"שופר כשר" אלו המתעוררים כששומעים את השופר של אלול ולפחות את השופר של ראש השנה וכדברי הרמב"ם שהוזכרו.

ויש חלילה גם "שופר פסול" לאלה שהשופר אינו מעורר אותם, אז הסירנות של רכבי ההצלה ורכב הביטחון ועוד יותר האזעקות כמו "צבע אדום" "נחש צפעי" [במלחמת המפרץ]. וכמו מגפת הקורונה השנה ואוי למי שגם שופר פסול לא מעורר אותו.

נאמר מגילה ג' "האי מאן דמבעית אי איהו לא חזי מזליה חזי, מה תקנתיה? ליקרי קריאת שמע, ואי קאי במקום הטינופת לנשוף מדוכתיה ד' גרמידי, ואי לא לימא הכי: עיזי דביה טבחא שמיני מנייה" וביאור העניין נראה: כשאדם חש חרדה ללא סיבה נראית לעין, סימן הוא כי נשמתו חשה שהוא אינו ממלא את תפקידו הרוחני כראוי, ומה היא תקנתו? לקרוא קריאת שמע, היינו לקבל עליו עול מלכות שמים שיחזק אותו בעבודת ה'. ואם הוא עומד במקום טינופת היינו שקוע מאד בחטא וחזוק רגיל אינו דיו. עליו לקפוץ ד' אמות ממקומו, היינו לשנות דברים באופן מהותי, ד' אמות הם מקומו של האדם כמו שאין לשבת בד' אמות של המתפלל, ועוד הלכות הקשורות לזה. לעיתים צריך לעזוב מקומות הגורמים למכשול כמו מקום עבודה או מקום מגורים שצריך להחליפם. ואם לא, שאין לו את האומץ או הרצון לעשות את המהפכה הנדרשת, יאמר לעצמו: העיזים בית המטבחיים יותר שמנים ממני, כוונת העניין כעין שאמרו (ברכות) על הפסוק (תהלים ד' ה') "רָגְזוּ וְאֵל תִּזְכְּרוּ...". לעולם ירגיז אדם יצר טוב על יצר הרע, נצחו מטב, אם לא יקרא ריאת שמע נצחו מטב, ואם לא יעסוק בתורה נצחו מטב, ואם לא יזכיר לו יום המיתה שנאמר "...וְרָבִי סִלְהִי". גם כאן הכוונה דומה. יאמר לעצמו אם ההתפטמות בענייני העולם הגשמי חשובה לי מכדי שאעשה את השינוי המתבקש. עלי לזכור את העיזים בבית המטבחיים שכלל שהעז מפותמת יותר היא ראשונה שחטת.

נשמת אדם בתוך תוכה מכיר את האמת. המילה הלואי ישיהיה הנפלטת מפיו כאשר רוצים מאוד איזה דבר, לדעת חוקרי הנפש היא כעין תפילה לאלוקים. וכל אדם בהיותו בסכנה גדולה הוא פונה לאלוקים עד שחוקרי הנפש קראו משום כך למין האדם חיה מתפללת. כשראו שכל החיילים שהיו בעת מלחמת העולם כשנפלו פצצות לידם הם החלו להתפלל. לכן דרש הרמב"ם את שם מזל תשרי שמכונה מאזניים כי הנפש חש שבחודש זה שוקלים בדין את מעשיו.

גם מה שבגמרא חיפשו לפתגמים השגורים בפי הבריות מקור בתורה יתבאר לפי זה, היות ובני אדם חשים באמיתות דבר מסוים מוכרח שיהיה לו מקור בתורה שהרי כל הבריאה נבראה על פיה כאמור במדרש: שכביכול הבורא הסתכל בתורה ועל פיה ברא את העולם. כך גם בעניין תחושת קרבת יום הדין שהשם אלול כשלעצמו תלוי בטהרת הלב, לכן בדורות קודמים שנשמתם היתה יותר זכה הזכרת חודש אלול דיה היתה, לעורר, ועובדה ידועה היתה שבישיבות נובהרדוק בתפארתם, כשהורגש קצת רפיון, היתה הכרזה בעוד חודש או חודשים יהיה אלול והיה זה כסיסמת קרב שהלהיבה לשוב ולהתחזק.

החששות לתפילת הימים הנוראים מפני איסור התכנסות של רבים בזמני התפילה

הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ט' ביאר מה הן ההבטחות של הברכות שהבטיחה התורה למקיימי המצוות. שהרי שכר מצווה הוא גם לעולם הזה, אלא עיקר הברכות הן הבטחה שלא תהיינה הפרעות לעבודת ה' של האדם, וגם ההבטחות לימות המשיח, שצרכי החיים יהיו קלים להשיגם ויהיה האדם יותר פנוי ללמוד

הירושלמי ראש השנה ביאר ששמות החודשים עלו מבבל שהנביאים תקנו תקנה זו, ולמה? גלות בבל שינתה לטובה את עם ישראל, אנשי כנסת הגדולה ביטלו מכח תיקון הגלות את יצר העבודה זרה שבער עד אז בלב ישראל, כמו שתיאר זאת מנשה מלך ישראל לרב אשי שהתפלא כיצד אנשים גדולים כמו שהיו בבית ראשון ונכשלו בעבודה זרה. ואף צמצמו מקצת את יצר העריות כאמור ביומא סט, וכן מוכח מחז"ל ביומא ט' בהבדל לסיבות חורבן המקדשים, שחורבן הבית הראשון היה בגלל שעברו על שלוש עברות חמורות ובית שני לא היו אלו ואדרבה עסקו בתורה וגמלות חסדים. גלות בבל יצרה את בתי הכנסת ואת נוסח התפילה. וערכו את התורה שבעל פה שתהיה אפשרות לכל ללמוד אותה על יסוד המשנה.

ועזרא אף שינה את כתב ספר התורה מכתב העברי לכתב האשורי הקדוש שהיה בלוחות להוסיף קדושה באומה [במיוחד שבמקדש השני לא שרתה אותה רוח הקודש כמו בבית הראשון שהיו חסרים בו חמשה דברים]. ומכח מה שנעשה בבית השני החזיקה היהדות מעמד בגלות הארוכה עד ימינו. וגם בזה היתה יד גלות בבל שנתנה לנו את התלמוד בבלי שעל פיו אנו חיים. ואולי זו הסיבה שבסידורים נוסח עדות אשכנז עדיין נאמרת בשחרית של שבת אחר קריאת התורה תפילה על יהדות בבל למרות שאין שם כמעט יהודים, כי בבל היא סמל ליהדות הגולה בכלל.

גם זמן בקשת הגשם בכל הגולה הוא לפי הזמן שהיו מבקשים בבבל, למרות שהדבר תמוה מאד מה לכל הארצות ששם זמן הגשם שונה ולמה מתפללים לפי זמן בבל? וכפי ששיערנו סיבת הדבר לזכור שכל קיום היהדות בגולה הוא מכח המעלות שרכשנו בבבל.

הסיבה שדורשים שם אלול למרות שמקורו בנוכרים הן משום ששם של דבר מלמד על מהותו ולכן השמות הם בהשגחה אלוקית כדרשת חז"ל (ברכות ז') אל תקרי אשר "שם שמות [שין פתוחה מלשון שממה] בארץ" אלא שמות [בצירה]. ולכן חז"ל דרשו שמות וגם של נוכרים.

ועוד נראה כי כמו שכתוב שהבריאה חשה את הדין הקרב (תהלים צ"ו יא, כד' א', צח' ח', ט') "...יִשְׁמְרוּ הַשָּׁמַיִם וְתִגְלֵי הָאָרֶץ יִרְעוּ הַיָּם וּמִלְאֵוֹ תִבְלֵי וְיִשְׁבִּי בָהֶם... (תהלים צ"ז ז') זָהָרֹת יִמְוָאוּ כִּף יְיָ וְיִזְדַּרְרוּ הָרִים יִרְגְּזוּ " ולמה הכל יוצא מגדרו "...כִּי בָא לְשִׁפְטֵי הָאָרֶץ...".

אמנם בעלי חיים שאין להם בחירה רואים יותר מבני אדם כמו שראתה אתון בלעם את המלאך שמע ממנה להתקדם בדרך, ורק אחר כך ראה זאת גם בלעם. נחשים חשים ברעידת אדמה לפני שהסייסמוגרף חש זאת. גם מסופר במדרש איכר שבעת החורבן יהודי חרש את שדהו עם פרתו, לפתע היא השמיעה קולות נוגים, ערבי שהבין את שפת הבהמות הודיע לחורש להפסיק לחרוש, כי מקולות הפרה הוא מבין שברגע בית המקדש חרב, אמנם מיד אמר לו שיכול להמשיך לחרוש כי הפרה השמיעה קול אחר המבשר את לידת המשיח. והנה לא הערבי ואף לא היהודי חשו את העניין הגדול הזה. בכל זאת כשיש דבר המעורר הנשמה מתעוררת אף היא ולכן אמר האריז"ל שביום הדין כאשר נופלת על האדם בכייה בתוך התפילה סימן שבאותו רגע הוא נידון. ומי שלא קורה לו זאת, סימן שנשמתו אטומה. לכן כתב הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ג': "אף על פי שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו - כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה..." כי נשמת האדם מרגישה, ולכן מספיק רמז כדי לעורר אותה.

שלשה שופרות שמעוררים

אמנם יש הבדל בין האנשים, כמו שאמר אחד מגדולי ישראל שישנם שלושה סוגי שופר: שופר גדול, שופר כשר, ושופר פסול, ונבאר את הדברים כך: "שופר גדול" אלו שחשים את השופר של יום הדין עוד טרם הוא תוקע, כמו הסבא מקלם שמיד אחר יום כפור הוא החל בהכנות ליום כיפור הבא, או כמו רבי יוסף חיים

לצורך האור שהדליק והוסיף, יהודים חילולו שבת בייצור חשמל זה.

גם הדלקת מדורות ל"ג בעומר במוצאי שבת במירון שאנשים רבים חושבים זאת למצווה והיא עבירה חמורה מאד כי בגלל זה עשרות אלפי יהודים מחללים שבת לצורך ההדלקה הזו: אלפי נהגים מתרכזים בשבת לצורך הסעת העולים למירון, שוטרים הרבים מובאים כבר בשבת לצורך שמירת הסדר במירון וסביב.

השנה משמים מעמידים לנו ניסיונות בגלל הסכנה של ההדבקות בתפילות הימים הנוראים, וברור שאם זה גורם לריכוז אנשים במידה שמסכן הרי שאין להתפלל עמם וחייב להתפלל ביחידות. או אם יעשו מניינים בחוץ לתפילות עצמן בלי אמירת הפיוטים בבוקר לפני שיהיה חם והרצון לומר את הפיוטים שגורם צפיפות הוא ניסיון שרבים עלולים להיכשל בו. וכן הורדת המסכה לשליח הציבור כדי שהתפילה תשמע ברור במקום שחייבים לחבוש אותה.

לכן חודש אלול שהוא הזמן להתכונן לימי הדין. בכלל ההכנה לעשות חשבון נפש לא רק על הדברים שברור שהם אסורים, אלא גם על המצוות שלנו שיהיו כדיו, לפי הכתוב בהלכה, כדי שלא יהיו חלילה מצווה הבאה בעברה. וכן צריך לחשוב מה ה' היה רוצה שאעשה במקרה הזה, לדוגמה: מי שרודף אחר מצוות הכנסת אורחים ויש אורח אחד בלבד ושנים קופצים על המצווה לוותר על המצווה אם התנאים לאורח טובים יותר אצל השני.

בגמרא ראש השנה נאמר, למה תוקעים? מגיבה הגמרא על השאלה: רחמנא אמר תקעו! היינו, די בכך שזה כתוב בתורה, ולכן הגמרא העבירה את השאלה לענין אחר, למה תוקעין גם בישיבה וגם בעמידה? והנה באותו עמוד שואלת הגמרא על טעמן של כמה מצוות ומבארת להן טעם: ובהכרח שרק בשופר נאמרה הסתייגות זו ואדרבה בשאר מצוות נאמר "ונשמע" היינו נתבונן בטעם המצווה כמו שכתב הרמב"ם שזו חובה לנסות להבין את הטעם. אלא, שזהו גופא החינוך של ראש השנה להתבטל לדבר ה' גם אם טעם המצווה לא מובן לנו לגמרי. שזה בכלל מלכויות היינו כעבד המלך שחייב לבצע את פקודות המלך גם אם אינם מראים לו, ומבטל לכתוב בתורה. ומי שמקיים את המצוות רק משום שנראה לו הטעם הרי הוא לא עובד את ה' אלא חלילה את עצמו.

המכון להסרת מכשול איסור תולעים לזיכוי הרבים!

ניתן להזמין הרצאות מהרב שליט"א בעניין תולעים ודרכי הטיפול בהם 054-841-6169

לעילוי נשמת מִישָׁה בֵּן תַּמָּרָה ויצחק ת.נ.צ.ב.ה.

תרומות והקדשות: 058-8278-325, 052-718-9446

ספרי רבנו על המדף: 1. חודש רחמים והסליחות, 2. פתח לדופקים בתשובה, 3. פתחי תשובה, 4. "דבר חודש בחודשו" ממספר 1 עד מספר 50 בכריכת ספר, 5. ענף עץ עבות, 6. משמעות חג סוכות, 7. זכרון תרועה (ענייני שופר), 8. ביורי תפילות – חלק א'.

ניתן להשיג את הספרים בחנות "יש כיסוי" [סריגת שוורץ], מלכי ישראל 1, ירושלים טל' 02-5383955

הודעה חשובה לבעלי פלאפון מפוקח: ניתן להתקשר למערכת בדוא"ל או בפלאפון ולקבל העלונים לפלאפון.

להערות והארות, ולקבלת העלון במייל ולתגובות: אש"ל – איגוד שומעי לקחו של רבינו: eeguds@gmail.com

תורה ועל יזכה לעבוד את ה' ביתר שאת ולזכות בזה לחי העולם הבא.

אם כן אם אנו רואים הפרעות בעבודת ראש השנה ויום כיפור זה מחייב אותנו לחשבון נפש נוקב. שלא יהיה זה חלילה כלשון הרמב"ם על החוטא שטורפים בפניו את המצות וככתוב (ישעיה א' יב') "בוי בקש זאת מידכם רבם וזערי!"

והנה לעומת החשש לעבודת ראש השנה ויום הכיפורים, יש לזכור מה רב כוחו של כלל ישראל אחר שחז"ל תקנו שני ימים לראש השנה זה פעל שגם הדין בשמים נחלק לשנים ביום הראשון דנים את הדין הקשה ובשני את הדין הרפה. ובמדרש פרשת בא מתואר בצורה מאד נפלאה כיצד הבריאה תלויה בבית הדין בארץ:

בהגיע ראש השנה מכינים כביכול המלאכים בשמים את הספרים והקתדראות למשפט, ובאים ושואלים את הבורא אם להתחיל במשפט? והוא עונה להם: ולי אתם שואלים! נלך לבית דין ונראה אם קדשו את החודש אז נתחיל ולא, אז החזירו את הספרים והקתדראות והמשפט יהיה מחר.

גם מעלת חודש אלול נוצרה כאשר משה עלה לקבל את הלוחות השניות. עם ישראל עשו חיזוקים כל אותם בצום ותשובה לבל יכשלו שוב!

וזה כדברי הירושלמי המבאר את השפעת הכרעת בית הדין לעניין עיבור השנים על המציאות הביולוגית של האדם, וחז"ל דרשו את הפסוק (תהלים נו' ג') "אֶקְרָא לְאַלְקִים עֲלִיּוֹן לְאֵל עֶמֶר עֲלִי" שהקב"ה מסדר את הבריאה לפי קביעות בי"ד את השנים.

והסר שטן מלפנינו ומאחורינו

אמר החפץ חיים: שני סוגי ניסיון קיימים לאדם, האחד הוא המניעות לקיום המצוות והוא השטן מלפנינו. והנסיון השני הוא בקיום המצווה עצמה, למשל, יש והוא מרבה במצווה עד שמזיק לגופו כמו התמדת יתר בלימוד עד פגיעה קשה בבריאות הגורמת ביטול תורה הרבה יותר ממה שהרוויח בהתמדה הקודמת. ועוד קיים בניסיון בקיום המצוות שנעשה באופן לא נכון. לדוגמה: פעם הגיע אדם לפני החפץ חיים והראה לו בשמחה על המצווה שזכה בתפילין מהודרות באופן מיוחד, הפרשיות מסופר מפורסם בהידורו וכן הבתים. אמר לו החפץ חיים האם הכסף שהוצרך לשלם גם הושג בהידור כזה?! הניסיון בזה שלפעמים כדי להדר באופן מיוחד שהוא דבר עולה ממון רב לוקחים הלוואה אף שאין יודעים מאין לפורעה. וגם מליצה זו נאמרה בכגון זה: "עבר אדם עברה ושנה בה [שנה כאן הכוונה מלשון לימוד, שלמד עם העברה] הותרה לו". אינו חש שמצווה הבאה בעבירה אינה מצווה.

לדוגמה: מעשה שהיה, אדם שהרופאים הזהירו אותו שהוא חייב לאכול ביום כיפור ולא שמע להם ובכל זאת הוא ונפטר מכך, והרב סירב להספידו כי הצום שהוא צם לא רק שלא הייתה מצווה אלא עברה חמורה, שמותו נגרם לא רק מהסיבה הטבעית שהרופאים הזהירו אות עליה אלא גם כעונש על העברה שעשה בעצם הצום.

דוגמה נוספת: הניסיון מראה שקשה לשכנע את המשתמש בחשמל ומדליק לכבוד שבת אורה רבה בביתו, ואין לו גנרטור המיוחד לשבת. כי במעשיו שכלל שמוסיף לדעתו בכבוד השבת על ידי תוספת האורה הוא בעצם מוסיף את ההפך - חילול השבת, כי